

Угорські терористи. Ще у вересні 1936 р. відбулася зустріч Гітлера з регентом Угорщини М.Горті, яка започаткувала пізнішу співпрацю німецько-угорських політичних і військових сил. Однак на перших порах Берлін не давав згоду на відкриту інтервенцію і угорський уряд обмежився засиланням терористичних груп на міста і села Карпатської України. 1 жовтня 1938 р. прем'єр-міністр Угорщини Б.Імреді таємно доручив колишньому міністру внутрішніх справ М.Козмі сформувати диверсійні загони для підривної роботи на Закарпатті. Разом з І.Геяшем М.Козма створив “гвардію обірванців” (“Саботчопот”) у складі 600 чоловік. Ще у вересні 1938 р. терористичні загони почав створювати С.Фенцик. Банди чорносорочечників були сформовані в Берегові, Мукачеві та Радванці. Окремі їх загони, до яких також залучали вихованців “Руського скауту”, очолювали С.Крайняк, Б.Балецький, В.Реберка. Діяльність терористичних загонів М.Козма розглядав виключно в альянсі з поляками. Поява угорських терористів зафіксована в першій половині жовтня 1938 р. У щоденнику В.Гренджі-Донського є такий запис: “вчорашнього дня, ранком о 4-ій годині, в нашій країні з'явилися мадярські терористи. Біля станції Бєня напали на боржавський залізничний міст, вбили одного вояка, що там був на сторожі, пошкодили міст екразитом і напали на потяг число 1108. Вбили також начальника станції, ограбили подорожніх, кілька наших вояків полонили і відвели з собою. Подалися в берегівські винниці та ліси”. Першу появу угорських терористів В.Гренджа-Донський відносить до 10 жовтня 1938 р. Із зашифрованої телеграми міністра закордонних справ Угорщини К.Кані послу в Польщі А.Хорі видно, що станом на 12 жовтня 1938 р. угорцям вдалося закинути в Русинську область приблизно 750–800 чоловік. 14 жовтня 1938 р. угорські терористи були вдруге зафіксовані в околицях Берегова. В сутичці з ними загинув чеський жандарм А.Риган, родом із села Дубриничі. Напади угорських терористів почастишали після Віденського арбітражу. 11 листопада загін із двадцяти угорських терористів був атакований чехословацькими військами в районі с.Підгоряни. Чехословацька сторона втрат не мала. 17 листопада відбито напад тридцяти угорських терористів поблизу Страбичова. 21 листопада вони з'явилися в Малому Давидкові, а 22 листопада в Шаланках чехословацькими прикордонниками були затримані два терористи, озброєні кулеметом і автоматичними пістолетами. 25 листопада 1938 р. почалася перестрілка в районі с.Хлумець, південніше Ужгорода. Того ж дня угорських терористів було обстріляно поблизу Раковина. Наступного дня були затримані кілька “затятих терористів” на чолі з Міхалом Гімро. Протягом грудня 1938 р. озброєні угорські терористи регулярно здійснювали напади на населені пункти Карпатської України. 6 грудня під час перестрілки з чехословацькими прикордонниками загинув один терорист в с.Богдан. 7 грудня тридцять терористів з Ужгороду напали в с.Довге. По них було відкрито вогонь з кулеметів і рушниць, використано гранати. Втративши одного чоловіка вбитим, вони відступили в ужгородському напрямку. 8–9 грудня по закарпатським прикордонним пунктам було відкрито вогонь з території, окупованої Угорщиною. Жертв не було. 10 грудня зафіксовано новий напад на с.Довге, а 12 грудня – на с.Горяни. Під час нападу шістьох терористів на населені пункти Вербовець і Олешник 13 грудня був важко поранений чехословацький прикордонник, якому довелося ампутувати ногу. З боку терористів втрат не було. 21 грудня перестрілка з терористами в Радванському лісі тривала до світанку. 23 грудня терористи здійснили напад на с.Горяни, а 24 грудня – на с.Барвінкош. 25–29 грудня угорські літаки кілька разів пересікали повітряний простір Чехословаччини, однак до нападу справа не дійшла. 30–31 грудня група угорських терористів здійснила кілька нападів на с.Макарієво. Згідно з даними чехословацької служби безпеки, 1 січня 1939 р. в Ужгороді перебувало 6000 терористів, готових до проведення диверсійних акцій на території Карпатської України. Великий бій мав місце 6 січня 1939 р. в с.Росвигово. Терористів нараховувалось від 200 до 250 чоловік. Бій тривав дві години, після чого терористи повернулись на свою територію. Чехословацькі прикордонники втратили одного фінансового стражника, одного четника, шестеро були поранені, а семеро пропали

безвісти. Які мали втрати терористи – з'ясувати не вдалося. Аналогічні сутички мали місце 2 січня 1939 р. в с.Барбово. 7 січня терористи напали на чехословацький підрозділ СТОС в Кам'яниці. В околиці села Шаланки чехословацька армія взяла в полон 297 угорських терористів. Станом на 10 лютого 1939 р. угорські терористи 22 рази здійснювали напади на кордони Карпатської України. Доказом масовості терористичних нападів на Карпатську Україну є той факт, що Державною прокуратурою у Великому Березному станом на 25 лютого 1939 р. було ув'язнено 345 угорських терористів. Після оголошення амністії, їх всіх відпустили. Незважаючи на вжиті заходи по боротьбі з нападами угорських і польських терористів, А.Волошин добре розумів всю їх небезпеку. Саме з цієї причини він видав наказ про тимчасове закриття кордонів. А.Волошин заявив, що “виправи терористів не є в інтересі доброго сусідського співжиття та що є діянням рішучо незвичайним в історії міжнародних зносин”. Змушений він був також визнати, що “Карпатська Україна не в силі відбити їх напади”. Після вторгнення гортистських військ на територію Карпатської України, терористи масово вливалися до угорської армії і брали безпосередню участь в репресіях не тільки проти карпатських січовиків, але й мирного населення краю. **М.М.Вегеш**